

خدمات عمده‌فروشی و الحاق ایران به WTO: پیش‌نویس جدول تعهدات ایران و تجربه کشورها

محمد راستی

عضو هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بزرگانی
m.rasti@itsr.ir

خدمات توزیع و زیربخش‌های اصلی آن) قرار خواهد داشت، ضروری است. این مهم به آمادگی، بسترسازی و اتخاذ تدابیر لازم جهت توسعه رقابت‌پذیری آن بخش‌ها کمک می‌نماید. خدمات توزیع یکی از یازده بخش اصلی و مهم خدمات در چارچوب طبقه بندی WTO است و شامل چهار زیربخش (۱) خدمات حق‌العمل کاری (۲) خدمات عمده‌فروشی (۳) خدمات خرده‌فروشی (۴) خدمات فرانشیز می‌باشد. خدمات عمده‌فروشی از مهمترین زیربخش‌های خدمات توزیع است و اهمیت خدمات توزیع (به عنوان بخش پیونددهنده و متصل‌کننده دو گروه تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان) در WTO به این دلیل است که تولیدکنندگان به دنبال هدف کسب سود و مصرف‌کنندگان در پی کسب مطلوبیت و رضایتمندی هستند. همچنین همیشه این نگرانی در WTO وجود داشته است که بخش خصوصی با ایجاد انحصار در بازار خدمات توزیع، می‌تواند آزادسازی سایر بخش‌های خدماتی و حتی بخش‌های کالایی را نیز تحت الشعاع قرار دهد.

تجارت خدمات/ خدمات توزیع/ خدمات عمده‌فروشی/

سازمان جهانی تجارت/ WTO

چکیده

مقاله حاضر به موضوع تعهدات آزادسازی خدمات عمده‌فروشی ایران در الحاق به سازمان جهانی تجارت (WTO) می‌پردازد. برای این منظور با توجه به تجارب کشورهای ملحق شده به این سازمان، سناریوهای متفاوت تعهدات آزادسازی تجارت خدمات بخش مذکور شناسایی می‌شود. سپس اقدامات سیاستی موثر بر تجارت خدمات عمده‌فروشی ایران مورد بررسی قرار داده و براساس این اقدامات، پیش‌نویس جدول تعهدات آزادسازی ایران در بخش خدمات عمده‌فروشی ارائه می‌شود.

مقدمه

با توجه به آغاز فرآیند الحاق ایران به WTO، شناخت وسعت آزادسازی تجاری که فراوری تمامی بخش‌های خدمات (از جمله

از این رو هدف مقاله حاضر شناسایی تعهدات احتمالی آزادسازی تجاری ایران در زیربخش خدمات عمده فروشی است که با توجه به تجربه کشورهای ملحق شده به WTO صورت می‌پذیرد. برای این منظور ضمن بررسی وضعیت تعهدات بخش خدمات عمده فروشی کشورهای مزبور درجه تعهدات آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی در کشورهای نامبرده مورد شناسایی و بررسی مقایسه‌ای قرار می‌گیرد. در پایان با توجه به تجارب کشورهای مذکور، سناریوهای متفاوت تعهدات احتمالی آزادسازی ایران در این بخش بررسی و براساس اقدامات سیاستی موجود موثر بر تجارت خدمات عمده فروشی ایران، پیش‌نویس جدول تعهدات پیشنهادی ایران در بخش مذکور ارائه می‌شود.

شایان ذکر است که منظور از کشورهای ملحق شده به WTO آن ۳۱ کشوری هستند که پس از تاسیس این سازمان در سال ۱۹۹۵ به عضویت سازمان مزبور درآمده‌اند. این کشورها عبارتند از: اکوادور، بلغارستان، مغولستان، پاناما، قرقیزستان، لتونی، استونی، اردن، گرجستان، آلبانی، عمان، کرواسی، لیتوانی، مولداوی، چین، تایوان، ارمنستان، مقدونیه، نپال، کامبوج، عربستان، ویتنام، تونگو، اکراین، کیپ‌ورد، روسیه، وانواتو، مونتنگرو، ساموا، تاجیکستان و لائوس.

همچنین تجارت خدمات در چهار شیوه مختلف عبور از مرزها [۱]، مصرف در خارج [۲]، حضور تجاری [۳] و جابجایی اشخاص حقیقی [۴] به شرح زیر وجود دارد:

۱. عبور از مرز: در این شیوه هر دو عرضه‌کننده (صادرکننده) و مصرف‌کننده (واردکننده) در کشور خود باقی می‌مانند و تنها خدمات عرضه شده به وسیله عبور از مرز انتقال می‌یابد: مانند اعطاء خدمات مشاوره، خدمات بیمه و بانکی، خدمات کامپیوتری، خدمات توزیع نرم‌افزارها و محصولات الکترونیکی.

۲. مصرف در خارج: در این روش مصرف‌کننده (واردکننده) با عبور از مرز به محل عرضه خدمات می‌رود و در کشور عرضه‌کننده (صادرکننده) به مصرف آن خدمت می‌پردازد: مانند رفتن به کشور دیگر جهت بازدید از آثار باستانی، تحصیل در مدارس و دانشگاه‌ها، مراجعه به مطب پزشکان و

بیمارستان‌های آن کشور، استفاده از خدمات توزیع در زمان اقامت در خارج.

۳. حضور تجاری: در این شیوه عرضه‌کننده (صادرکننده) خدمات با تاسیس نمایندگی در کشور مصرف‌کننده (واردکننده) خدمات، به عرضه و تولید خدمات می‌پردازد: مانند شعب نمایندگی بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، شرکت‌ها و فروشگاه‌های خدمات توزیع در کشور مصرف‌کننده خدمات.

۴. جابجایی اشخاص حقیقی: در این شیوه عرضه‌کننده (صادرکننده) خدمات با عبور از مرز به کشور مصرف‌کننده (واردکننده) خدمات می‌رود و به تولید و عرضه خدمات می‌پردازد: مانند حضور پزشکان و مهندسان خارجی در کشور مصرف‌کننده خدمات و استفاده از کارکنان خارجی در بخش خدمات توزیع.

۱. مروری بر وضعیت تعهدات آزادسازی خدمات

عمده‌فروشی کشورهای ملحق شده به WTO

در این قسمت تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در زمینه آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی مورد بررسی قرار می‌گیرد. مطابق با جدول (۱) تمامی ۳۱ کشورهای مذکور به استثناء ساموا، متعهد به آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی شده‌اند. همچنین تمامی کشورهای مذکور (به استثنای شش کشور اکوادور، بلغارستان، چین، تونگو، وانواتو و ساموا) در سه شیوه اول عرضه خدمات متعهد به آزادسازی تجاری شده‌اند. ۳۰ کشور در شیوه دوم عرضه خدمات، ۲۸ کشور در شیوه سوم و ۲۷ کشور در شیوه اول عرضه خدمات متعهد به آزادسازی تجاری شده‌اند. همچنین تمامی کشورهای ملحق شده در شیوه چهارم عرضه خدمات (حضور اشخاص حقیقی) هیچگونه تعهد آزادسازی تجاری به استثناء موارد ذکر شده در جدول افقی متقبل نشده‌اند.

بنابراین در میان چهار شیوه خدمات عمده فروشی، بالاترین میزان آزادسازی تجاری از نظر تعداد کشورهای متعهد به آزادسازی تجاری به شیوه دوم خدمات عمده فروشی (با متعهد شدن ۳۰ کشور مورد بررسی) و پس از آن به ترتیب به شیوه‌های سوم و اول (با ۲۸ و ۲۷ کشور) تعلق دارد. همچنین هر چند که

وانواتو و ساموا در شیوه سوم و چهار کشور اکوادور، بلغارستان، چین و ساموا) در شیوه اول موفق به استثناء کردن پذیرش آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی گشته‌اند.

۳۰ کشور متعهد به آزادسازی تجارت خدمات توزیع شده‌اند، با این وجود شش کشور (شامل اکوادور، بلغارستان، چین، تونگو، وانواتو و ساموا) موفق به عدم تعهد آزادسازی در تمامی یا برخی از شیوه‌های خدمات عمده فروشی گشته‌اند. کشورهای تونگا،

جدول ۱- وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات عمده فروشی

نام کشورها	سهم در کل کشورهای مورد بررسی (درصد)	تعداد	
تمامی کشورهای ملحق شده به استثناء ساموا	۹۷	۳۰	کشورهای متعهد شده در آزادسازی تجاری
تمامی کشورهای ملحق شده به استثناء ۴ کشور اکوادور، بلغارستان، چین و ساموا	۸۷	۲۷	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه اول
تمامی کشورهای ملحق شده به استثناء ساموا	۹۷	۳۰	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه دوم
تمامی کشورهای ملحق شده به استثناء ۲ کشور تونگو، وانواتو و ساموا	۹۰	۲۸	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه سوم
-	۰	۰	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه چهارم

منبع: یافته‌های مقاله از بررسی اطلاعات جدول تعهدات آزادسازی تجارت خدمات کشورها که در وب سایت WTO موجود است.

تجاری سپرده‌اند، یکسان نبوده و از تنوع فراوانی برخوردار است. بنابراین در قسمت آتی برای مقایسه بهتر به شناسایی کمی میزان درجه تعهدات آزادسازی آنها در کل بخش خدمات عمده فروشی و به تفکیک چهار شیوه متفاوت عرضه خدمات پرداخته می‌شود.

جدول (۲) وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات عمده فروشی را در چهار شیوه مختلف عرضه خدمات در دو شکل دسترسی به بازار و رفتار ملی نشان می‌دهد. با مروری بر جدول مذکور این مهم مشخص می‌شود که میزان تعهدات آزادسازی تجاری در آن گروه از کشورهای ملحق شده به WTO که در بخش خدمات عمده‌فروشی تعهد آزادسازی

جدول ۲- جدول تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات عمده فروشی

نام کشور (سال عضویت)	کد	دسترسی به بازار	رفتار ملی
شیوه‌های عرضه خدمات: ۱- عبور از مرز ۲- مصرف در خارج ۳- حضور تجاری ۴- حضور اشخاص حقیقی			
۱- اکوادور (۱۹۹۶)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲)	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲- بلغارستان (۱۹۹۶)	خدمات عمده فروشی (۶۱۱۱۱، بخشی از ۶۱۱۳، ۶۱۲۱) (۶۲۲) به استثناء ۶۲۲۱۱، ۶۲۲۱۳، بخشی از ۶۲۲۲۶، ۶۲۲۲۸، بخشی از ۶۲۲۵، بخشی از (۶۲۲۷، ۶۲۲۶۵)	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء محدودیت‌های مذکور در اقدامات قابل اعمال در تمامی بخش‌های خدمات توزیع. اعطای مجوز برای خدمات عمده فروشی تخصصی. آزمون نیازهای اقتصادی. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی

نام کشور (سال عضویت)	کد	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۳ الی ۹- مغولستان (۹۷)، قرقیزستان (۹۸)، استونی (۹۹)، گرجستان و عمان (۲۰۰۰)، لیتوانی (۲۰۰۱)، مقدونیه (۲۰۰۳)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۱۰- پاناما (۱۹۹۷)	خدمات عمده فروشی (به استثناء نوشیدنی‌های الکلی، تنباکو، سلاح‌های گرم و تولیدات دارویی) (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۱۱- لتونی (۱۹۹۹)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۱۲- اردن (۲۰۰۰)	خدمات عمده فروشی (به استثناء سلاح‌های گرم و تولیدات دارویی) (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- در صورتی که مشارکت سرمایه خارجی حداکثر ۵۰ درصد باشد، به استثناء آن دسته از عرضه‌کنندگان خدماتی که به عنوان نمایندگی در اردن ثبت شده‌اند و همان محدودیت‌های عملی موجود در کد ۶۲۱۰ را دارند. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۱۳- آلبانی (۲۰۰۰)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء ۶۲۲۵۱ و ۶۲۲۵۲ صدور مجوز تنها در صورت مشارکت با مردم آلبانی (خواه به صورت شریک یا کارمند در شرکت خارج) اقدام می‌شود. ۴- عدم محدودیت
۱۴ الی ۱۶- کرواسی (۲۰۰۰)، مقدونیه (۲۰۰۳)، مونته‌نگرو (۲۰۱۲)	خدمات عمده فروشی (۶۱۱۱، ۶۲۲، ۶۱۲۱، ۶۱۱۳، ۶۱۱۳)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۱۷- مولداوی (۲۰۰۱)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲، ۶۱۱)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی

نام کشور (سال عضویت)	کد	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۱۸- چین (۲۰۰۱)	خدمات عمده فروشی (به استثناء نمک و تنباکو)	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- مقداری تعهد وجود دارد. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۱۹- تایوان (۲۰۰۲)	خدمات عمده فروشی (به استثناء سلاح‌های گرم و تجهیزات نظامی) (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۰- نپال (۲۰۰۴)	خدمات عمده فروشی به استثناء (۶۲۳۴۴)	۱ و ۲ و ۳- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده و مادامی که نپال حق اعمال این شیوه در تمامی زیربخش‌های عمده فروشی به تمامی اعضاء سازمان جهانی تجارت می‌دهد، یا تا زمانی که نپال تعیین کننده نوع حضور شعبه‌های خارجی در ارائه خدمات این بخش هستند و یا تا زمانی مجوز فعالیت در این رابطه را در چارچوب قوانین و مقررات خود ارائه دهد. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی و مادامی که نپال حق اعمال این شیوه در تمامی زیربخش‌های عمده فروشی به تمامی اعضاء سازمان جهانی تجارت می‌دهد، یا تا زمانی که نپال تعیین کننده نوع حضور شعبه‌های خارجی در ارائه خدمات این بخش هستند و یا تا زمانی مجوز فعالیت در این رابطه را در چارچوب قوانین و مقررات خود ارائه دهد.	۱ و ۲ و ۳- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده و مادامی که نپال حق اعمال این شیوه در تمامی زیربخش‌های عمده فروشی به تمامی اعضاء سازمان جهانی تجارت می‌دهد، یا تا زمانی که نپال تعیین کننده خدمات این بخش هستند و یا تا زمانی مجوز فعالیت در این رابطه را در چارچوب قوانین و مقررات خود ارائه دهد. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی و مادامی که نپال حق اعمال این شیوه در تمامی زیربخش‌های عمده فروشی به تمامی اعضاء سازمان جهانی تجارت می‌دهد، یا تا زمانی که نپال تعیین کننده نوع حضور شعبه‌های خارجی در ارائه خدمات این بخش هستند و یا تا زمانی مجوز فعالیت در این رابطه را در چارچوب قوانین و مقررات خود ارائه دهد.
	خدمات عمده فروشی تجهیزات رادیو و تلویزیونی، آلات موسیقی، دستگاه‌های ضبط، ضبطها و نوارهای موسیقی (۶۲۳۴۴)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء مواردی که با مشارکت نپال و حداکثر سهام خارجی ۸۰ درصد صورت پذیرد. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۱- کامبوج (۲۰۰۴)	خدمات عمده فروشی وسایل نقلیه موتوری (۶۱۱۱)، فروش قطعات وسایل نقلیه موتوری (۶۱۱۳)، فروش موتورسیکلت‌ها و قطعات مرتبط با آن (۶۱۲۱). خدمات عمده‌فروشی تجهیزات رادیو و تلویزیونی، آلات موسیقی، دستگاه‌های ضبط، ضبطها و نوارهای صوتی و تصویری موسیقی (۶۲۳۴۴)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی

نام کشور (سال عضویت)	کد	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۲۲- عربستان (۲۰۰۵)	خدمات عمده فروشی (۶۱۱۱، ۶۲۲، ۶۱۲۱، ۶۱۱۳)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء سهم مشارکت خارجی حداکثر ۵۱ درصد در زمان الحاق، حداکثر ۷۵ درصد تا سه سال پس از زمان الحاق باشد. حداقل مقدار لازم برای سرمایه‌گذاری خارجی توسط هر عرضه‌کننده خدمات در عربستان سعودی برابر ۲۰ میلیون ریال عربستان است. امکان تعیین حداقلی از بازار فروش وجود دارد. حداقل ۱۵ درصد کارمندان عربستانی هر ساله باید مورد آموزش قرار بگیرند. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۳- ویتنام (۲۰۰۷)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲، ۶۱۱۱، ۶۱۱۳، ۶۱۲۱) به استثناء سیگار، سیگار برگ، کتاب، روزنامه، مجله، محصولات ویدیویی و تصویری تمامی رسانه‌ها، فلزات و سنگ‌های قیمتی و نفیس، محصولات دارویی، مواد منفجره، نفت و نفت کوره تصفیه شده، برنج، نیشکر و چغندر قند	۱- عدم تعهد به استثناء عدم محدودیت برای توزیع محصولات برای استفاده شخصی، و توزیع نرم‌افزارهای رایانه‌ای قانونی برای استفاده‌های شخصی و تجاری ۲- عدم محدودیت ۳- مقداری محدودیت وجود دارد. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم تعهد به استثناء عدم محدودیت برای توزیع محصولات برای استفاده شخصی، و توزیع نرم‌افزارهای رایانه‌ای قانونی برای استفاده‌های شخصی و تجاری ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۴- تونگو (۲۰۰۷)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۵- اوکراین (۲۰۰۸)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲، ۶۱۱۱، ۶۱۱۳، ۶۱۲۱) به استثناء، (۶۲۲۶۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۵- اوکراین (۲۰۰۸)	خدمات عمده فروشی کتاب، روزنامه، مجله، به استثناء، لوازم التحریر (۶۲۲۶۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء این موضوع که میزان مشارکت خارجی تا ۵ سال پس از زمان الحاق حداکثر ۳۰ درصد باشد. عدم محدودیت پس از آن زمان. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی

نام کشور (سال عضویت)	کد	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۲۶- کیپورد (۲۰۰۸)	خدمات عمده فروشی به استثناء واردات تنباکو، واردات و فروش فلزات قیمتی برای استفاده بانک ملی و محصولات دارویی تولید شده در کیپورد در بازه زمانی سه سال پس از الحاق، سوخت (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۷- روسیه (۲۰۱۲)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲) از جمله عطر و لوازم آرایشی (۶۱۱۱، ۶۱۱۳، ۶۱۲۱ به استثناء توزیع محصولات دارویی و پزشکی	۱- عدم محدودیت به استثناء مورد ذیل: امکان انحصار دولتی غیرتبعیضانه بر الکل اتیل و محصولات الکلی یا دارای الکل وجود دارد. ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء موارد ذیل: حضور تجاری تنها در شکل اشخاص حقوقی تبعه فدراسیون روسیه مجاز است. امکان انحصار دولتی غیرتبعیضانه بر الکل اتیل و محصولات الکلی یا دارای الکل وجود دارد. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء مواردی که در ستون دسترسی به بازار ذکر شده و مورد ذیل: عدم تعهد در خصوص یارانه‌ها و سایر اشکال حمایت دولت از توزیع صنایع دستی و سایر کالاها و لوازم مربوط به فرهنگ و هویت ملی ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۸- وانواتو (۲۰۱۲)	خدمات عمده فروشی (۶۲۲)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- سرمایه‌گذاران خارجی غیرمقیم و غیرشهروند باید هزینه سالیانه اضافی به میزان VT ۹۱۸۰۰ (نام پول این کشور) پرداخت کنند و باید مدرک مصوب از اداره ارتقاء سرمایه‌گذاری وانواتو دریافت کرده باشند. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی
۲۹- لائوس (۲۰۱۳)	خدمات عمده فروشی (بخشی از ۶۱۱۱، ۶۱۲۱، ۶۱۱۳)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد تا سپری شدن ۷ سال از زمان الحاق. پس از آن عدم محدودیت مشروط بر این امر که میزان مشارکت خارجی حداکثر ۴۹ درصد باشد و آزمون نیاز اقتصادی انجام شود. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی برای هیات ریسه و مدیران	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی برای هیات ریسه و مدیران
۳۰- تاجیکستان (۲۰۱۳)	خدمات عمده فروشی (۶۱۱۱، ۶۲۲، ۶۱۲۱، ۶۱۱۳)	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء این مورد که حضور تجاری تنها در شکل اشخاص حقوقی تبعه فدراسیون روسیه مجاز است. ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء موارد مذکور در بخش افقی

منبع: جدول تعهدات آزادسازی تجارت خدمات کشورها که از وب سایت WTO مستخرج و ترجمه شده است.

۲. شناسایی درجه تعهدات آزادسازی خدمات عمده فروشی در کشورهای ملحق شده به WTO

با مشخص شدن تفاوت در میزان تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای متعهد به آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی در قسمت قبل، در این قسمت برای مقایسه بهتر به شناسایی کمی میزان درجه تعهدات آزادسازی آنها در کل بخش خدمات عمده فروشی پرداخته می‌شود. به این منظور در صورت عدم محدودیت کامل در دسترسی به بازار در هر شیوه تجارت خدمات، درجه آزادسازی برابر با ۱۰۰ درصد، در صورت عدم تعهد کامل، درجه آزادسازی برابر با صفر درصد و در حالت‌های بینابین نیز عددی متناسب با سطح تعهدات آزادسازی در نظر گرفته می‌شود. همچنین درجه آزادسازی تجاری کل نیز از میانگین وزنی چهار شیوه محاسبه می‌شود. وزن‌های اعمالی براساس وزن تجارت هر شیوه در کل تجارت خدمات به شکل ذیل در نظر گرفته می‌شود: شیوه اول برابر ۲۵ درصد، شیوه دوم برابر ۱۵ درصد، شیوه سوم ۶۰ درصد و شیوه چهارم صفر درصد.

در واقع از آنجا که حجم تجارت خدمات جهانی در شیوه چهارم در حدود یک درصد مجموع است و وضعیت این شیوه از تجارت خدمات عمده فروشی در تمامی کشورهایی که متعهد به آزادسازی شده‌اند، "عدم تعهد به استثنای مواردی که در بخش افقی ذکر شده" است، وزن مذکور برابر صفر برای شیوه چهارم در نظر گرفته شده است.

جدول (۳) درجه تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای ملحق شده به WTO در کل بخش خدمات عمده‌فروشی و در حالت میانگین چهار شیوه متفاوت عرضه خدمات نشان می‌دهد. ترتیب کشورها در این جدول بر مبنای بالاترین درجه آزادسازی تجاری کل بخش خدمات عمده فروشی تنظیم شده است. در انتهای این جدول میانگین درجه آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی ۳۱ کشور ملحق شده به WTO آورده شده که میانگین مذکور برابر ۷۲.۲ درصد است که نشانگر این مهم است که کشورهای ملحق شده به WTO در عمل متعهد به پذیرش درجه آزادسازی تجاری بالایی در بخش خدمات عمده فروشی شده‌اند. بر این اساس در میان ۳۱ کشور مزبور ۳ کشور کرواسی، مقدونیه و مونته‌نگرو با ۱۰۰ درصد از بالاترین سطح تعهدات آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی برخوردار بوده‌اند. در واقع با توجه به این جدول و جدول پیشین این کشورها متعهد به آزادسازی سه شیوه اول تجارت خدمات عمده فروشی شده و تنها در شیوه چهارم تجارت خدمات مشمول عدم تعهد در آزادسازی تجاری شده‌اند. هفده کشور نیز با برخورداری از درجه آزادسازی تجارت خدمات بین ۵ تا ۹۹ درصد، حالت بینابینی میان عدم محدودیت نسبتاً کامل (به‌استثنای شیوه چهارم) یعنی ۱۰۰ درصد و عدم تعهد کامل یعنی صفر درصد داشته‌اند. در این میان همانطوری که ذکر شد تنها کشور ساموآ با صفر درصد، هیچگونه تعهدی در آزادسازی تجارت خدمات متقبل نشده است.

جدول ۳- درجه تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات عمده‌فروشی (در حالت میانگین چهار شیوه عرضه خدمات)

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	درجه آزادسازی (درصد)
۱-۳	کرواسی (۲۰۰۰)، مقدونیه (۲۰۰۳)، مونته‌نگرو (۲۰۱۲)	۱۰۰
۴	اوکراین (۲۰۰۸)	۹۹
۵	مولداوی (۲۰۰۱)	۹۸
۶-۱۴	مغولستان (۱۹۹۷)، قرقیزستان (۱۹۹۸)، لتونی و استونی (۱۹۹۹)، گرجستان، آلبانی و عمان (۲۰۰۰)، لیتوانی (۲۰۰۱)، ارمنستان (۲۰۰۳)	۹۵
۱۵	تایوان (۲۰۰۲)	۹۳

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	درجه آزادسازی (درصد)
۱۶-۱۷	پاناما (۱۹۹۷)، کیپورد (۲۰۰۸)	۹۰
۱۸	تاجیکستان (۲۰۱۳)	۸۰
۱۹-۲۰	عربستان (۲۰۰۵)، روسیه (۲۰۱۲)	۷۰
۲۱	اکوادور (۱۹۹۶)	۶۷
۲۲	اردن (۲۰۰۰)	۶۵
۲۳	نپال (۲۰۰۴)	۵۰
۲۴	ویتنام (۲۰۰۷)	۴۴/۵
۲۵	چین (۲۰۰۱)	۴۳/۵
۲۶-۲۷	تونگو (۲۰۰۷)، وانواتو (۲۰۱۲)	۳۸
۲۸	بلغارستان (۱۹۹۶)	۳۵
۲۹	کامبوج (۲۰۰۴)	۷
۳۰	لائوس (۲۰۱۲)	۵
۳۱	ساموا (۲۰۱۲)	۰
	میانگین ۳۱ کشور	۷۲/۲

منبع: محاسبات مقاله

تعهدات خاص ایران در بخش خدمات عمده فروشی قرار خواهد داشت:

الف) در سناریو اول عدم تعهد آزادسازی تجاری یا اتخاذ رویکرد منفی در خدمات عمده فروشی: که با توجه به تجربه کشورهای ملحق شده به WTO مبتنی بر پذیرش تعهد آزادسازی خدمات عمده فروشی، امکان تحقق این سناریو بسیار بعید و تنها کشور کوچک ساموا موفق به این وضعیت شده است.

ب) در سناریو دوم و در صورت تاکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی حداقلی خدمات عمده فروشی، سطح تعهد آزادسازی حداقلی (کمتر از ۵۰ درصد): مشابه کشورهای لائوس (۵ درصد)، کامبوج (۷ درصد)، بلغارستان (۳۵ درصد)، تونگو و وانواتو (۳۸ درصد)، چین (۴۳/۵ درصد) و ویتنام (۴۴/۵ درصد)

ج) در سناریو سوم و در صورت تاکید فرآیند مذاکرات بر

۳. شناسایی سناریوهای متفاوت تعهدات آزادسازی تجاری فراروی بخش خدمات عمده فروشی ایران

به طور کلی دو رویکرد لیست مثبت و منفی در تهیه جدول تعهدات تجارت خدمات وجود دارد. رویکرد لیست مثبت که متداول است، مبتنی بر این امر می‌باشد که قرار گرفتن نام یک بخش در جدول مذکور دلالت بر پذیرش یا نگاه مثبت به آزادسازی تجارت بخش مورد نظر است هر چند که می‌توان محدودیت‌های آزادسازی تجاری نیز در این جدول لحاظ گردد. در مقابل رویکرد لیست منفی دلالت بر عدم پذیرش یا نگاه منفی به آزادسازی تجارت بخش مورد نظر دارد و از این رو قرار نگرفتن نام آن بخش در جدول تعهدات خدمات مورد تاکید قرار گرفته است.

با توجه به تجارب کشورها سناریوهای متفاوت ذیل فراروی

آزادسازی میانی خدمات عمده فروشی، سطح تعهد آزادسازی ۵۰ درصدی: مشابه کشور نپال

د) در سناریو چهارم و در صورت تاکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی حداکثری خدمات عمده فروشی، سطح تعهد آزادسازی حداکثری (بیشتر از ۵۰ درصد): مشابه کشورهای اردن (۶۵ درصد)، اکوادور (۶۷ درصد)، عربستان و روسیه (۷۰ درصد) و تاجیکستان (۸۰ درصد)

ه) در سناریو پنجم و در صورت تاکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی نسبتاً کامل خدمات عمده فروشی، سطح تعهد آزادسازی بسیار بالا (۹۰ درصد به بالا): مشابه کشورهای اوکراین و سیزده کشور دیگر

و) در سناریو ششم و در صورت تاکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی کامل بخش خدمات عمده فروشی، سطح تعهد آزادسازی کامل (۱۰۰ درصد): مشابه کشورهای کرواسی، مقدونیه و مونتنگرو

۴. بررسی وضعیت اقدامات سیاستی محدودکننده دسترسی به بازار خدمات عمده فروشی ایران

۴-۱. آیین نامه ساماندهی فعالیت و نظارت بر فروشگاههای مجازی مصوب ۱۳۸۸

مطابق با ماده ۴ این آیین نامه صدور مجوز فعالیت فروشگاه مجازی عمده فروشی برای اشخاص خارجی که محل فعالیت و تاسیس آنها در خارج از کشور باشد مشروط به ثبت و تاسیس نمایندگی و یا شعبه در داخل کشور با رعایت سایر قوانین و مقررات مربوط به ثبت نمایندگیهای خارجی خواهد بود. بنابراین این ماده دلالت بر محدودیت دسترسی به بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده فروشی و در شیوه اول عرضه خدمات یا شیوه عبور از مرز دارد.

همچنین ماده ۲-۱ آیین نامه فوق تاکید بر این امر دارد که اشخاص حقیقی متقاضی برای دریافت مجوز فروشگاههای مجازی عمده فروش باید تابعیت ایرانی داشته باشند و به خارجیان مجوز داده نمی شود مگر اینکه دارای مجوز کار و اقامت

از مراجع ذی صلاح قانونی باشند. متقاضیان خارجی تاسیس فروشگاههای زنجیره ای باید دارای پروانه کار و اقامت معتبر از مراجع ذیصلاح قانونی باشند. این مهم تاکید بر محدودیت دسترسی به بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده فروشی و در شیوه چهارم عرضه خدمات یا شیوه حضور اشخاص حقیقی دارد.

۴-۲. آیین نامه اجرایی نحوه فعالیت و نظارت بر فروشگاههای بزرگ و چند منظوره

بر اساس مواد ۲، ۳ و ۷ آیین نامه فوق خدمات عمده فروشی در قالب فروشگاههای بزرگ چند منظوره یا زنجیره ای امکان پذیر است و متقاضیان خارجی تاسیس این فروشگاهها باید دارای پروانه کار و اقامت معتبر از مراجع ذیصلاح قانونی باشند. این مهم دلالت بر محدودیت دسترسی به بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده فروشی و در شیوه سوم عرضه خدمات یا شیوه حضور تجاری دارد.

۴-۳. دستورالعمل تعیین عاملین مجاز توزیع و فروش فراوردههای دخانی مصوب ۸۷/۱/۲۸

بر اساس دستورالعمل مذکور برای خدمات عمده فروشی فراوردههای دخانی لازم است، مجوز عاملیت از شرکت دخانیات دریافت شده باشد، که این امر دلالت بر محدودیت دسترسی به بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده فروشی و در شیوه سوم عرضه خدمات یا شیوه حضور تجاری دارد.

۴-۴. آیین نامه تاسیس و نحوه عملکرد شرکت های بخش دارویی ۸۷/۶/۱۱ مصوب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

بر اساس این آیین نامه توزیع دارو در کشور از طریق شرکت های بخش دارویی سراسری و یا شرکت های بخش دارویی استانی که دارای مجوز قانونی از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی هستند انجام می شود. این مهم تاکید بر محدودیت دسترسی به بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده فروشی و در شیوه سوم عرضه خدمات یا شیوه حضور تجاری دارد.

۵. بررسی وضعیت اقدامات سیاستی محدودکننده مرتبط با اصل رفتار ملی در بازار خدمات عمده‌فروشی ایران

خدمات ایران در بخش خدمات عمده‌فروشی و در شیوه سوم و چهارم عرضه خدمات یا شیوه‌های حضور تجاری و حضور اشخاص حقیقی دارد.

۵-۱. آیین‌نامه ساماندهی فعالیت و نظارت بر فروشگاه‌های مجازی مصوب ۱۳۸۸

علاوه بر مجوزهای مندرج در بخش دسترسی به بازار مطابق با تبصره ۳ ماده ۸ آیین‌نامه فوق سرمایه‌گذاران خارجی باید از وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز مجوز کسب نمایند. این امر دلالت بر محدودیت اصل رفتار ملی بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده‌فروشی و در شیوه سوم عرضه خدمات یا شیوه حضور تجاری دارد.

همچنین مدت اعتبار مجوز فوق برای اتباع حقوقی جمهوری اسلامی ایران پنج سال و برای فروشگاه‌های مجازی عمده فروش خارجی، یک سال می‌باشد که در صورت درخواست دارنده مجوز و رعایت شرایط و ضوابط مقرر در این آیین‌نامه قابل تمدید خواهد بود. این مهم دلالت بر محدودیت اصل رفتار ملی بازار

۵-۲. ضوابط و دستورالعمل صدور مجوز توزیع دارو توسط شرکت‌های بخش داروهای دامپزشکی

بر اساس بخش اول از فصل سوم این دستورالعمل اعضای هیات مدیره شرکت‌های توزیع‌کننده دارو باید تابعیت ایرانی داشته باشند. این امر تاکید بر محدودیت اصل رفتار ملی بازار خدمات ایران در بخش خدمات عمده‌فروشی و در شیوه چهارم عرضه خدمات یا شیوه حضور اشخاص حقیقی دارد.

۶. ارائه پیش‌نویس جدول تعهدات آزادسازی تجاری ایران در بخش خدمات عمده‌فروشی

براساس مطالب پیش‌گفته در خصوص اقدامات سیاستی محدودکننده دسترسی به بازار و مرتبط با اصل رفتار ملی، جدول تعهدات خدمات ایران در بخش عمده‌فروشی به صورت جدول (۴) ارائه می‌شود.

جدول ۴- تعهدات خدمات عمده‌فروشی ایران: بر اساس وضعیت موجود

شیوه‌های عرضه خدمات: ۱- عبور از مرز ۲- مصرف در خارج ۳- حضور تجاری ۴- حضور اشخاص حقیقی	
رفتار ملی	دسترسی به بازار
۱- عدم محدودیت	۱- صدور مجوز فعالیت فروشگاه مجازی عمده‌فروشی برای اشخاص خارجی که محل فعالیت و تاسیس آن‌ها در خارج از کشور باشد مشروط به ثبت و تاسیس نمایندگی و یا شعبه در داخل کشور با رعایت سایر قوانین و مقررات مربوط به ثبت نمایندگی‌های خارجی خواهد بود.
۲- عدم محدودیت	۲- عدم محدودیت
۳- علاوه بر مجوزهای مندرج در ستون دسترسی به بازار سرمایه‌گذاران خارجی باید از وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز مجوز کسب نمایند.	۳- خدمات عمده‌فروشی در قالب فروشگاه‌های بزرگ چند منظوره یا زنجیره‌ای امکان‌پذیر است و متقاضیان خارجی تاسیس این فروشگاه‌ها باید دارای پروانه کار و اقامت معتبر از مراجع ذیصلاح قانونی باشند.
۴- در جدول افقی ذکر شده است. با تاکید بر اینکه مدت اعتبار مجوز برای اتباع حقیقی جمهوری اسلامی ایران ۵ سال و برای فروشگاه‌های مجازی عمده‌فروش خارجی، یکسال می‌باشد که در صورت درخواست دارنده مجوز و رعایت شرایط و ضوابط مقرر در این آیین‌نامه قابل تمدید خواهد بود.	- برای خدمات عمده‌فروشی فرآورده‌های دخانی لازم است، مجوز عاملیت از شرکت دخانیات دریافت شده باشد.
۵- اعضای هیات مدیره شرکت‌های توزیع‌کننده دارو باید تابعیت ایرانی داشته باشند.	- توزیع دارو در کشور از طریق شرکت‌های بخش دارویی سراسری و یا شرکت‌های بخش دارویی استانی که دارای مجوز قانونی از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی هستند انجام می‌شود.
	۴- در جدول افقی ذکر شده است. با تاکید بر اینکه اشخاص حقیقی متقاضی برای دریافت مجوز فروشگاه‌های مجازی عمده‌فروش باید تابعیت ایرانی داشته باشند و به خارجیان مجوز داده نمی‌شود مگر اینکه دارای مجوز کار و اقامت از مراجع ذی صلاح قانونی باشند. متقاضیان خارجی تاسیس فروشگاه‌های زنجیره‌ای باید دارای پروانه کار و اقامت معتبر از مراجع ذیصلاح قانونی باشند.

جمع‌بندی و ملاحظات

در این مقاله تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO (۳۱) کشوری که پس از تاسیس این سازمان در سال ۱۹۹۵ به عضویت سازمان مزبور درآمده‌اند) در زمینه آزادسازی بخش خدمات عمده فروشی مورد بررسی قرار گرفته است. اهم یافته‌های این مقاله موارد ذیل می‌باشد:

- ۳۰ کشور ملحق شده به WTO، متعهد به آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی شده‌اند.
- میانگین درجه آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی کشورهای ملحق شده به WTO برابر ۷۲/۲ درصد است که نشانگر این مهم است که این کشورها در عمل متعهد به پذیرش درجه آزادسازی تجاری بسیار بالایی در بخش مزبور شده‌اند.
- ۵۵ درصد کشورهای مزبور از حداقل ۹۰ درصد، ۷۴ درصد آنها از حداقل ۵۰ درصد درجه آزادسازی تجاری برخوردار بوده‌اند.

در پایان با توجه به بررسی تجارب کشورهای مزبور این مهم مشخص گردید که سناریوهای کاملا متفاوتی در قبول تعهدات آزادسازی تجاری، فراروی بخش‌های خدمات عمده فروشی ایران قرار خواهند داشت. با توجه به تجربه تقریباً تمامی کشورهای ملحق شده به WTO مبتنی بر پذیرش تعهد آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی و وجود میانگین بیش از ۷۲ درصدی درجه آزادسازی تجاری بخش مذکور، چنین استنباط می‌شود که امکان استثناء شدن خدمات عمده فروشی و پذیرش رویکرد منفی به آزادسازی تجارت خدمات بخش مذکور و به عبارت دیگر عدم قبول تعهد آزادسازی تجاری در این بخش برای کشور ما بسیار دشوار خواهد بود و نیاز به پذیرش سطح آزادسازی تجاری بیشتر در سایر بخش‌های خدمات دارد.

با این وجود با مروری بر جدول تعهدات کشورهای مزبور ملاحظه می‌شود که میزان پذیرش تعهدات آزادسازی تجاری در برخی از این کشورها به شکل کامل و صد درصدی نبوده و برخی از آنها متعهد به آزادسازی‌های محدود شده‌اند. از این رو در

صورت اتخاذ رویکرد مثبت و تاکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی تجارت خدمات عمده فروشی، بایستی در فرآیند الحاق سعی بر این مهم باشد تا بنا به اهمیت و ملاحظات بخش مزبور (که کشور چین متعهد به آزادسازی حداقلی و کمتر از ۵۰ درصد شده است)، سطح تعهدات آزادسازی حداقلی (کمتر از ۵۰ درصد) مشابه کشورهای لائوس (۵ درصد)، کامبوج (۷ درصد)، بلغارستان (۳۵ درصد)، تونگو و وانواتو (۳۸ درصد)، چین (۴۳/۵ درصد) و ویتنام (۴۴/۵ درصد) صورت پذیرد.

با توجه به تهیه پیش‌نویس جدول تعهدات خدمات عمده فروشی ایران براساس اقدامات سیاستی موجود درجه آزادسازی تجارت خدمات عمده‌فروشی ایران در سطح تعهدات آزادسازی حداقلی (تقریباً برابر با ۴۰ درصد) حاصل شده است. البته شایان ذکر است که تهیه پیش‌نویس عملیاتی برای مواضع مذاکرات الحاق به WTO در بخش خدمات عمده فروشی، مستلزم تجزیه تحلیل عوامل متعدد و مهم دیگری همچون اهداف توسعه‌ای در بخش مذکور می‌باشد که در این مقاله مورد نظر نبوده است.

پی‌نوشت

1. Cross- border
2. Consumption Abroad
3. Commercial Presence
4. Movement of Natural Persons

منابع

آئین‌نامه تاسیس ونحوه عملکرد شرکتهای پخش دارویی ۸۷/۶/۱۱ مصوب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

آیین‌نامه اجرایی نحوه فعالیت و نظارت بر فروشگاه‌های بزرگ و چند منظوره.

آیین‌نامه ساماندهی فعالیت و نظارت بر فروشگاه‌های مجازی مصوب ۱۳۸۸.

پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان جهانی تجارت به نشانی www.wto.org

دستورالعمل تعیین عاملین مجاز توزیع و فروش فرآورده‌های دخانی مصوب ۸۷/۱/۲۸.

_ World Trade Organization, GATS/SC/134
_ World Trade Organization, GATS/SC/135
_ World Trade Organization, GATS/SC/136
_ World Trade Organization, GATS/SC/137
_ World Trade Organization, GATS/SC/138
_ World Trade Organization, GATS/SC/139
_ World Trade Organization, GATS/SC/140
_ World Trade Organization, GATS/SC/141
_ World Trade Organization, GATS/SC/142
_ World Trade Organization, GATS/SC/144
_ World Trade Organization, GATS/SC/145
_ World Trade Organization, GATS/SC/148
_ World Trade Organization, GATS/SC/98
_ World Trade Organization, GATS/SC/143
_ World Trade Organization, GATS/SC/146
_ World Trade Organization, GATS/SC/147
_ World Trade Organization, GATS/SC/149
_ World Trade Organization, GATS/SC/150
_ World Trade Organization, GATS/SC/151

ضوابط و دستور العمل صدور مجوز توزیع دارو توسط شرکتهای
پخش داروهای دامپزشکی.
کمالی اردکانی، مسعود و میترا نصیری، تجارت خدمات در
سازمان جهانی تجارت، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، تهران،
۱۳۸۳.

_ World Trade Organization, GATS/SC/122
_ World Trade Organization, GATS/SC/123
_ World Trade Organization, GATS/SC/124
_ World Trade Organization, GATS/SC/125
_ World Trade Organization, GATS/SC/126
_ World Trade Organization, GATS/SC/127
_ World Trade Organization, GATS/SC/128
_ World Trade Organization, GATS/SC/129
_ World Trade Organization, GATS/SC/130
_ World Trade Organization, GATS/SC/131
_ World Trade Organization, GATS/SC/132
_ World Trade Organization, GATS/SC/133